

— Մ Ի Ո Ն —

ԻԵ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1951 .

≡ Մ Ա Ր Տ ≡

ԹԻԻ 3

ԳԵՈՐԳ ԵԱՌԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒՄՈՑ
ԵՒ ԿԱՄՈՔ ԱԶԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱՓՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ, ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵՏՈՐ
ԱԹՈՒՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՏԻՈՑ ՍՐՔՈՑ
ԷԶՄԻԱՆԻ:

ՀՈԳԵՒՈՐ ՀԱՐՑ ԵՒ ԵՂԲԱՐՑ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆՍ,
ՀԱՐԱԶԱՏԻՑ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՈՑ ՍՐՔՈՑ ԷԶՄԻԱՆԻ,
ՈՂԱՌՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ:

«ԶԻ ԹԷՊԷՏ ԵՒ ԵՄԲ ԱՅՈՒ ՓՈՓՐ, ԵՒ ԹՈՒՈՎ ՑՈՑԺ ԸՆԴ ՓՈՐՈՒ ՍԱՀՄԱՆԵԱԼ,
ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏԿԱՐ, ԵՒ ԸՆԴ ԱՅԼՈՎ ՅՈՒՈՎ ԱՆԴԱՄ ՆՈՒԱՀՆԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝
ՍԱԿԱՅՆ ԲԱԶՈՒՄ ԴՈՐՄՔ ԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴՏԱՆԻՆ ԴՈՐՄԵԱԼ ԵՒ Ի ՄԵՐՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԻՍ,
ԵՒ ԱՐԺԱՆ ԴՐՈՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻ»: Այսպէս է իմաստաբանել հայ ժողովրդի բազմադարեան
պատմութիւնը մեր երանելի եւ մեծահաճաւ Քերթովհայր՝ անմահ Խորենացիին:

Գրոյ յիշատակութեան եւ յաւէս յաւիժացման այդ հոգեզմայլ սխաղագործութիւն-
ները չեն եղել երբեք անիմաստ եւ արտաոյժ պատահականութիւններ: Բազմախորհուրդ,
բնածին եւ հոյակապ այդ մեծագործութիւնները բարոյական նշանակներն են եղել հայ
ժողովրդի եւ ցայսուն ապացոյցը նրա բարձր նկարագրի:

163-58

Բռնակալների մեծապես յարուցած դժման հալածանքների, վայրենի յորդանների և արինախում ենիչերիների ձեռնով բափած արեան հեղեղի, ազատնու հոյակապ պալատների և ազնիւ շինականաց համեմատ խնդիրների աւերածութեան և հրկիզման, հոգեւոր անմահ մեակոյքի անկրկնելի զանձերի կորստեան, յափեսակութեան և ոչնչացման անվերջ կրկնորդուած դառնագին օրերի, հոգեւոր առաքինութեան, բարոյական կորովի, ազգային մեակոյքի և հաւատական հերոսութեան այս զմայլիչ մեծագործութիւնները պատգամ ու աւանդ են հանդիսացել Հայկազեան հեճնորդ սերունդներին: Նոյա նախորոշել են ազգային առաջընթացի ուղեներները և կենսասու աղբիւր ծառայել Տոնական նորաւոր առաքինութեանց՝ հայրենասիրութեան, ազգաշինութեան, հոգեւոր վերածնութեան, նորահրաւ հերոսութեանց, համազգային սփոփանքի, միախառնութեան և լուսադրութեան:

Անքիւ ու անհամար է շարանը այդ սքանչելագործութեանց, որոնք խորհուրդ ու փայլ են տալիս մեր պատմական անցեալին, իմաստաւորում և առաքինազարդում բեռնաւորնաւապիս, բայց բազմախորհուրդ անցեալը և նորանոր առաքինութեանց ոգեկոչում հերոսածին ազգիս գալիք սերունդներին:

Այդ սքանչելագործութիւններից ու մեծագործութիւններից շատերն այժմ տարբեր ձեւով են ըմբռնուած հասարակական այս կամ այն խաւերի կողմից: Սակայն կայ մէկը այդ հրաշագործութիւններից, որ մեր ժողովրդի հոգում և հայրենական պատմութեան էջերում եղել է, կայ և կը մնայ յաւիտեան որպէս անմահ ու սրբանուէր կորով: Այդ՝ Աւարայրի հոգեցունց և հիաստանչ հակառակմարտն է, որի 1500-ամեակի անմեռ յիշատակն է տօնելու հայ հաւատացեալ ժողովուրդը 1951 թուի Բուն Բարեկենդանին:

«ՍՐԲՈՑ ՎՍՐԴԱՆԱՆՑ ԶՕՐԱՎԱՐՍՅՆ ՄԵՐՈՑ ՀԱԶԱՐ ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՎԵՑ ՎԿԱՑԻՑՆ. ՈՐԲ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ Ի ՄԵՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ», և «ՍՐԲՈՑ ԴԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՆԱՆԱՑԻՑ» հերոսական գործը՝ երախտապարտ ու երախտագէտ հայրենիքը, Ազգն ու եկեղեցին անվերապան միաբանութեամբ համարել են և այսօր եւս նամաչում են որպէս մեծագոյն և սրբազնագոյն դրուագը հայ ժողովրդի անցեալի հերոսական պատմութեան իսկ հերոսամարտիկ նահատակներին՝ «նորահրաւ պատկաւոր»ներին արժանապէս դասել ազգային-եկեղեցական սրբոց դասը:

Ազատագրուած Հայրենիքիս շնորհիւ քաղաքներում քի գործարանային աւաններում, բանուորական արուարձաններում քի կուլտուրական շէնքերում, լուսաւորութեան տաններում քի գիտութեան կառններում, ամենուրեք նկարազարդուած են հիաստանչ գեղաւորները բաշին Վարդանայ՝ շրջապատուած սովեստայ յաղթանակակիր հերոսների պատկերներով:

Վեհիբաւ Հայրենեաց վաստակաւոր միապատեն ու բարեբերուն, ալեգարդ աւուրը քի երիտասարդ բանաստեղծը, բանդակագործը քի նկարիչը, երաժիշտը քի երգիչը, հրաշակեղծը, գեղերգի և ստեղծագործական մեծ աւելում անմահացրել են կորովի դէմքեր Վարդան-Ղեւոնդի:

Երբ այսօրն արտաուշ է պատմական արժեքաւորումն ու բարոյական զնահասականը Աւարայրի հերոսամարտի այստեղ՝ Բնաշխարհի հարազատներիս շարքերում, որոնք մեծագոյն եղանկութիւնն ունեն ապրելու, ախտաւելու, ստեղծագործելու և մարտնչելու հայրենի հորիզոնների և Ազգային Պետութեան հովանու ներքո՝ ո՛չ ապաքեն աւելի են զգալու ի Սփիւռն ցրուեալ վաստախոս տարազիւ զաւակներս, որոնք տակաւին զուրկ են սիրեցեալ Հայրենիքի գեղատեսիլ երկնականարք, սիրեցեալ ազգիս ստեղծագործած կուլտուրական բարիքները և հայրենի ազգային իշխանութեան հզօր պաշտպանութիւնը վայելելու երանութիւնից, մեր տարաբախտ որդիները, որոնց համար ազգային հաւաքական գոյութեան բարոյական կենսասու կոռուանները ազատ ու անկախ Հայրենիքին արժանանալու վառ յոյսերն են:

Աւարայրի հակառակմարտի Վարդանանց հերոսագործութեան և Ղեւոնդեանց նահատակութեան 1500-ամեակի համազգային և համաժողովրդական բազմախորհուրդ Մեծ Տօնի նախապատրաստման և հետագային կատարմանը այժմէն իսկ հաղորդակից է լինելու ամէն մի Հայ, ո՛րեւէ կը նա զսնուի, փաղաքական ի՛նչ կարգերում էլ նա ապրի, կրօնա-

կան ի՛նչ դաւանանք էլ նա ունենայ, հասարակական ի՛նչ դիրք էլ նա վայելի եւ կուսակցական ի՛նչ համոզում էլ նա դաւանի:

Աւարայրը հայ ժողովրդի բազմադարեան անցեալի վեհագոյն ու պանծալի բարձունքն է հանդիսանում՝ հերոսական արապայտութիւնը Հայ Ազգի բարոյական բարձր նկարագրի՝ հայրենասիրութեան եւ ազգասիրութեան, եկեղեցական ուխտապահութեան, անձնուրաց հերոսութեան, հոգեւոր մշակոյթի, նուիրումութեան եւ մարտական կորովի:

Հայրենի իշխանութեան եւ Ազգային Եկեղեցու միասնական գլխաւորութեամբ սփռւած չեղանդան Բարդանանց ճակատամարտի եւ Ղեւոնդեանց ճահատութեան 1500-ամեակի տօնակատարութեան նախապատրաստութիւնը այժմէն իսկ պէ՛տ է մեծագոյն առիթը հանդիսանայ համայն Հայ ժողովրդին եւ առաւելապէս Սփիւռքի ողջ Հայութեան՝ վերլիւնելու այն յեղադր անցեալը, որ հրաշալիքեղ եւ իմաստաւորեց Աւարայրի անմահ սխրագործութիւնը: Սակայն զլանալ դէպի այն հեռաւոր աշխարհը՝ ինքնակապակ չէ, այլ առիթ՝ ուսանելու Հայոց այդ մեծ ու սրբանուէր պատերազմի բողոք ժառանգական դասը՝ որդեգրելու առաքինին ու հերոսականը մեր այսօրուայ հաւաքական գոյութեան հիմքերը կռել-կոփելու՝ անվերապան վճռականութեամբ դէն վանելով եւ արմատախիլ անելով այն ամէնը, ինչ վսանգում է Սփիւռքի գոյութեան, նաեւ՝ հայրենի աշխարհին եւ Ազգային Պետութեան անվսանգութեանը,

Աւարայրի հերոսամարտի 1500-ամեակի տօնակատարութեան նախօրեակին քէ հետագային հաւաքական իմաստութեամբ պատասխան է տրուելու այն հարցերին, քէ պատմական՝ արտաքին քէ ներքին ի՛նչ պատճառների արգասիք էր Աւարայրի ճակատամարտը, ազգային-հաղափական եւ ազգային-կրօնական ի՛նչ ուժեր որոշեցին ճակատամարտի ընթացքը եւ հաղափական քէ բարոյական իմաստութեան ի՛նչ ժառանգութիւն բողին Բարդանանք եւ Ղեւոնդեանք հետեւորդ սերունդին:

Հայաստանը աշխարհակալ անհրկու ուժերի անագորոյն բախումների մշտնջենական արիւնտ քաշերաբեմ լինելով, դարեւ շարունակ աւերածոււմ էր: Այդ արիւնտ անցեալում հայ ժողովուրդը կոտորոււմ էր, հայ հոգեւոր մշակոյթը հալածոււմ եւ հայ ազգային պետականութիւնը խախտոււմ:

Հայոց պատմութեան այդ հնագոյն շրջանում Հայաստանի նուանմանը ձգտող մրցակից պետութիւններն էին Բիւզանդիոն եւ Սասանեան Պարսկաստանը, որոնց բախումները ժամանակաւորապէս դադար առին այդ երկու բռնակալութիւնների միջեւ 387 թուի համաձայնութեամբ, որը կնքուեց ի հաշիւ Հայաստանի, որ մասնատուեց, ի հաշիւ հայ ժողովրդի, որ ծուռուեց. իսկ փոքր ինչ անց, նաեւ ազգային միասնական գերիշխան պետութեան, որ կործանուեց բիւզանդական զենքով եւ սասանեան մուրհի հարուածների ներքոյ:

Այս համաձայնութիւնը իրապէս ժամանակաւոր զինադադար էր միայն, որ չէր ապահովում եւ երբեք չէր կարող ապահովել տեւական խաղաղութիւն եւ տեղական բռնակալութեան բարեկեցութիւնը, այլ, ընդհակառակը, հայ ժողովրդին եւ հայ Հայրենիքը դատապարտում էր նորանոր եւ առաւելագոյն ծանր եւ դժման աղետների, քանի որ տարանջատել էր երբեմնի միասնական Հայաստանը, ջլատել նախկին անբաժան հայ ժողովուրդը եւ խորհակել երբեմնի հզօր ու միասնական ազգապետական իշխանութիւնը:

Թերեւ չէր բնաւին քրիստոնեայ հաւատակցի պատմութեանը հազաւ բիւզանդական միտ խարդախող բռնակալութեան լուծը, ցեղախտական Բիւզանդիոնի լուծը, որ ի սկզբանէ վարժուած էր գայրակեցուցիչ խոստումների եւ անպակաս ուխտադրժումների:

Սակայն առաւել ծանր էր վիճակը Սասանեան Պարսկաստանի լուծին տակ հեծող մարգագնական Հայաստանի եւ հայրենաբնակ Հայութեան. ծանր ու դժման՝ ո՛չ միայն հաղափականապէս, այլ եւ տնտեսապէս: Տնտեսական նեւումն ու հարստահարութեան ծանրագոյն բեռի տակ սնկում էր, առաջին հերթին եւ ամենից աւելի, հայ աշխատաւորը, հայ շինականը, որ մինչ այդ եւ հետագային էլ տառապում էր նաեւ հայրենի նախարարական աւատականութեան լուծի ներքոյ:

Սասանեան անողոք բռնապետութիւնը աշխատեց հայ ժողովրդին ամբողջապէս քայքայելու, փութաց Հայաստանում աշխարհագիր կազմակերպել, աւելի ծանրացնելու հա-

մար տեղից վերցուող հարկերը եւ տուրքերը: Հայոց մեծ պատերազմի անգուցական պատժիչը՝ ոսկեծրիկն եղի՞ր, արամորմոք արանագրում է. «ՈՒՍՏԻ ԱՐԺԱՆ ԷՐ ԱՌՆՈՒՂ ՀԱՐԻՐ ԴԱՀԵԿԱՆ, ՆՈՅՆԶԱՓ ԿՐԿՆԷՐՆ ԵՒ ԱՌՆՈՒՐՆ, ՆՈՅՆՊԷՍ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ ԵՐԻՑԱՆՑ. (ՀԱՐԿՍ) ԴՆԷՐՆ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՇԻՆԱՅ, ԱՅԼ ԵՒ ՍԻԵՐԱԿԱՅ, ՆԱ ԲՆԱԻ ՌՎ ԻՍԿ ԿԱՐԷ ՊԱՏՄԵԼ ՎԱՍՆ ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՄՏԻՑ ԵՒ ՍԱԿԻՑ, ԲՍԺԻՑ ԵՒ ՀԱՍԻՑ, ԼԵՐԱՆՑ ԵՒ ԴԱՀՏԱՅ ԵՒ ՄԱՅՐԵԱՅ. ՈՉ ԸՍՏ ԱՐՔՈՒՆԻ ԱՐԺԱՆԱԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌՆՈՒՐՆ, ԱՅԼ ՀԻՆԱՐԱՐ ՅԱՓՇՏԱԿԵԼՈՎ, ՄԻՆՁԵՒ ԻՆՔԵԱՆՔ ԻՍԿ ՄԵԾԱՊԷՍ ԶԱՐՄԱՆԱՅԻՆ ԹԷ՛ ՈՒՍՏԻՐ ԱՅՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ԴԱՆՁ ԵԼԱՆԷ, ԶԻՄՐԴ ՇԷՆ ԿԱՅՑԷ ԱՇԽԱՐՀՆ ՀԱՅՍՍՏԱՆԵԱՅ»:

Տնտեսապէս արեւմտելի Հայաստանը եւ կոսրել հայ ժողովրդի գոյութեան պատուանդանը — ահա՛ քէ ի՛նչ անողոք քաղաքականութիւն էր ընդգրկել յազկերեան բռնակալութիւնը: Հարուածը ուժգին էր եւ աղէքը հարուածային: Աշխարհիկ քէ հոգեւորական, աւասակայ քէ շինական, արհեստաւոր քէ առեւտրական, կրում էին եւ զգում տնտեսական հարուածի ծանրութիւնը: Համազգային աղէքը սեղծում էր միաժամանակ համազգային միասնական դիմադրութեան պահանջ ու կամք:

Աշխարհակալ զօրեղների ձեռքով Հայաստանը չնայած գրկուել էր իր ազգայնական միասնական իշխանութիւնից եւ վեհապետական իրաւունքներից, սակայն դեռ մնում էր Հայոց ազգային զօրք եւ մանաւանդ քաջամարտիկ այրուծին: Հեռացել Հայաստանից Հայրենիքի պաշտպան ազգային զօրք, գրկել հայ ժողովուրդը ազգային ինքնապաշտպանութեան եւ դիմադրութեան հիմնական ռազմական ուժից, օգտագործելով այն Պարսկաստանի սահմանների անձեռնմխելիութիւնը եւ պետականութեան անասանութիւնը պաշտպանելու, խնայելով պարսկական ազգային ռազմական ուժերը ի հաշիւ հայ զօրաբանակի եւ կուում ոչնչացնելով Հայոց ազգային բանակի պանծալի զօրական շարքերը — այս էր սասանեան բռնակալութեան նիւաղային ծրագիրը:

Վերացուել էին հայ աշխարհի ազգայնական միասնութիւնը, քաղաքական գերիշխանութիւնը եւ ընդհանրական ինքնօրէն կենտրոնը, սակայն կանգուն էին տակաւին նախարարական իշխանութիւնները աշխարհներում, երկրներում, մարզերում եւ ամրակուռ բերդերում: Աւախիւսան նախարարների շարքում կային նաեւ այնպիսիներ, որոնք իրենց տոհմական իրաւանց շահերը զուգորդում էին ընդհանրական — համազգային իրաւանց ու շահերի հետ, իսկ ոմանք այդ նախարարներից, Մամիկոնեանց ղեկավարութեամբ, մեծապէս նախանձախնդիր էին համազգային միասնութեան, համերաշխութեան եւ զինակցութեան, ի փառս Հայրենիքի եւ ազգի, եւ ի փրկութիւն եւ վերականգնում Հայաստանեայց ազգային ինքնիշխան եւ գերիշխան պետութեան:

Վաղապէս նախասեւել ու սեղծել ռազմա-քաղաքական համազգային համերաշխութիւն ու գործակցութիւն դժուար էր, քանի որ գոյութիւն ունէր Սասանեան Պարսկաստանի դաժան եւ դաւադիր քաղաքականութիւնը Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի նկատմամբ, որն ամեն կերպ հրահրում էր աւանդական միջնախարարական բռնամարտիկները, քաղաքական նախապիտիւնները, փառամոլ տրամադրութիւնները, կենտրոնախոյս տենդութիւնները, միշտ սպառնալիքներ կարգալով եւ մեր խոստումներ շուայելով:

Սակայն կային նաեւ մեծապէս ներողգեցիկ երկու բարոյական ուժեր, որոնք հոգեպէս շաղկապում եւ համազգայնօրէն կազմակերպում էին ողջ Հայութիւնը եւ պահպանում Հայ Հայրենիքը:

Այդ՝ հայ հոգեւոր մշակոյթն էր, հայեցի գիրն ու գրականութիւնը:

Այդ՝ Հայաստանեայց Ազգային Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին էր եւ իր նուիրական Մայր Աթոռը:

Սահակ Պարբեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի սեղծած սփռնչեղազօր հայ գիրը եւ նրանց դաստիարակած քաղաքական սերունդի մեծագործութիւնը՝ հայ գրականութիւնը՝ հանդիսացան այն հոգեւոր անօրը, որ բարոյապէս վերածնեց հայ ժողովրդին եւ իմաստաւորեց նորա հանրային կեանքը:

Հայ գիրն ու գրականութիւնն էր, որ ազատագրեց հայ ժողովրդին եւ ներանոսա-

կան խաւարի վերապրումներից, եւ ասորանելեանկան օտարացնող ազդեցութիւններից: Հայաստանեայց եկեղեցու եւ հայկական մշակոյթի շնորհիւ եր, որ երկրայնօրէն անջատեալ եւ քաղաքականօրէն անխառնացեալ հայ ժողովուրդը, Սասանեան Պարսկաստանում քե բիւզանդական կայսրութեան լուծի տակ, ինչպէս եւ բնաւարհից ի Սփիւռս տարագրեալ, պահպանեց իր գոյութիւնը եւ մնաց անբաժան - միասնական:

Հայ հոգեւոր դասն եր, որ գիտակ իր վեհ կոչման ու խորհուրդին, նախաձեռնողը, շարունակողն ու զլիաւորողը, կազմակերպողը, ոգեշնչողն ու իմաստաւորողը հանդիսացաւ ազգային-կրօնական մշակոյթի եւ ազգային-ժողովրդական միասնականութեան: Սահակ Պարբեւ եւ Մեսրոպ Մաշտոց, Յովսէփ Հոգեղոցիացի քե Ղեւոնդ Նրեց, Գրիգոր Կարապետ քե Յովնանէս Մանգակունցի, Մովսէս Խորենացի քե Նզդիկ Կողբացի, Նիկիէ Վարդապետ քե Ղազար Փարպեցի եւ ամբողջ երկար շարանը ա՛յլ երանելիների ու վասակաւորների, ծնունդ էին հայ ժողովրդի եւ Հայ եկեղեցու, կրօններն էին ոչ միայն հոգեւոր կոչման, այլ եւ դաստիարակիչը Հայութեան, արքուն պահակողն ու պաշտպանը Ազգի ու Հայրենիքի, կրօնն ու կենսագործողը ազգային հոգեւոր մշակոյթի եւ միաժամանակ մխիթարիչն ու յուսադրիչը ժողովրդին վիճակուած յարատեւ հալածանաց եւ աղէտից պահին եւ աւանդապահն ու հրահրողը, կրօնն ու կազմակերպողը միացեալ եւ անկախ Հայաստանի, ազգային եւ ինքնիշխան պետութեան գաղափարների: Հայ հոգեւոր դասը խաղաղութեան քե պատերազմի ժամին, ռազմաճակատում քե քիկունքում, անձնուրաց արիւթեամբ իր ուսերին կրեց տանջանաց խաչը, բարձրացաւ հայկական Գողգոթան եւ Խաչելութեան իսկ բարձունքից՝ Հայրենիքի ազատութեան եւ Ազգի փրկութեան կոչն արեց հայ ժողովրդին:

Կրօնափոխել հայ ժողովրդին, ձուլել հայ բրիտանեութիւնը մազդեականութեան մեջ եւ դրանով իսկ վերացնել Հայաստանեայց Ազգային Առաքելական Սուրբ եկեղեցին, որ արտայայտիչն էր ո՛չ միայն բրիտանեական անարատ հաւատի, այլ եւ աղբիւր հայ ժողովրդի հոգեւոր առաքնութեան, ազգաբար ազգային-քաղաքական ազատութեան եւ միասնական Հայրենիքի — անա քե ի՛նչ չարանենց ու դաժան որոշում է արձակում Սասանեան Պարսկաստանի գազազած բռնակալութիւնը Շապուհների եւ Յազկերտների, Դեմետրիոսների եւ Մեհրենքսների բերնով: Սասանեան Պարսկաստանը ձգտում էր զրկել Հայ եկեղեցին եւ հայ հոգեւոր դասը ա՛յն դարաւոր իրաւունքներից եւ առանձնաւորութիւններից, որոնք վերապահուած էին հայրենի իշխանութեան օրօք ու ձեռօք, ա՛յն իրաւունքներից եւ առանձնաւորութիւններից, որոնք ի սպաս են դրուած եղել հայ գիր ու գրականութեան, դպրոցների ու հիւանդանոցների, աղբասների ու անկարների: — Խորխել սեփական եւ իրաւական հիմքերը եկեղեցու, հոգեւոր դասի, զրկել հոգեւորականութիւնը ժողովրդին խնամատարելու, լուսաւորելու, մխիթարելու կոչումից եւ հնարաւորութիւնից, ջլատել Հայաստանեայց Ազգային Առաքելական Սուրբ եկեղեցու միասնութիւնը, ստեղծելով հակաքրօններ, խախտուելով կենսորոշիւթս տարրերը, անարժաններին մեծարելով եւ արժանաւորներին հալածելով, սերմանելով որում գոտութեան, բորբոքելով հաստաւամու ու տեղաւորական շահերն ու տրամադրութիւնները, կասեցնել ու խաղաղ վերացնել հայ բրիտանեական կրօնի-հաւատի համագաղային յօդակապիչ եւութիւնը, բնութիւնն ու գործունեութիւնը:

Յազկերտ-Մեհրենքսները լաւ էին գիտակ, որ բիւզանդական կայսերական իշխանութիւնն էա, իր հերքին, բրիտանեայ կրօնակից Հայութեան դաւանափոխութեան ծրագիրն ու քաղաքականութիւնն էր առաջ քաշում եւ երբեք չէր գալ օգնութեան հայ ժողովրդին ու Հայ Ազգային եկեղեցուն:

Սակայն սասանեան դաժան ինքնակալութիւնն անտեսել էր, քե ո՛րքան է արմատաւորուել եւ արգասաւորուել բրիտանեական կրօնը հայ ժողովրդի հոգում, ո՛րքան է նա դարձել հոգեհարազատ եւ համագաղային հայ ժողովրդի համար: Նա հաշուի չէր առել նաեւ, քե ո՛րպիսի անխզելի կապերով է յօդակապուել Հայ եկեղեցին ու հայ հոգեւորականութիւնը հայ ժողովրդի հետ:

Եւ երբ յազկերտեան բռնակալութիւնը անցաւ իր ծրագրի կենսագործմանը ու կրօնափոխութեան հրամանը արձակեց, հայ ժողովրդը իր երանելի Հայրապետի՝ Յովսէփ Հոգեղոցիացու զլիաւորութեամբ, Արտաշէսի Ազգային-եկեղեցական մեծ ժողովում տուեց իր

հոգեզմայլ պատասխանը. «**ՅԱՅՍՄ ՀԱՒԱՏՈՅ ԶՄԵԶ ՈՉ ՌՔ ԿԱՐԷ ԽԱԽՏԵԼ՝ Ո՛Չ ՀՐԵՇ-
ՏԱԿՔ ԵՒ Ո՛Չ ՄԱՐԴԻԿ, Ո՛Չ ՍՈՒՐ ԵՒ Ո՛Չ ՀՈՒՐ, Ո՛Չ ԶՈՒՐ, Ո՛Չ ԱՄԵՆԱՅՆ ԶԻՆՉ
ԵՒ ԴԱՌՆ ՀԱՐՈՒԱԾՔ»**»:

Հայ ազգային պետականությունը վերացուել էր, սակայն կենդանի էր եւ հոգեպէս
բազարի հայ ժողովուրդը: Աւաթիւսան քաղաւոր չկար, բայց հայ ժողովրդին պահա-
կում էր Հայ Ազգային Եկեղեցին եւ հովուում իր արքուն Հովապետը, որ ազգային-բա-
ղաւական իշխանութեան վերացմամբ դարձել էր ո՛չ միայն կրօնապետ Հայաստանայց
Առաքելական Եկեղեցու, այլ եւ միաժամանակ ազգապետ համայն Հայութեան:

Յուսադրուած Տիգրան, հրաւիրեալ հայ նախարարների ուրացութեամբ եւ կրօնա-
փոխութեան սին խոսմամբ, հաւատացած ժողովրդի խոնարհ հնազանդութեան, Սասան-
եան Պարսկաստանը, զինուած բանակով, զրադաշտական մոգերի հետ միասին ոտ կոխեց
մեր հայրենի սրբազան հողը եւ յանդգնեց աւերել քրիստոնէական տաճարները ու փոխա-
րենը հեքսանոսական ասրուսաններ կանգնել:

Եւ ահա այսեղ էր, որ հայ ժողովուրդը զգալ տուեց մոյի ու զոռ Յազկերտին, որ
Հայր մկրտուել է Տրդատ-Լուսաւորչեան աւագանու եւ վերամկրտուել Սահակ-Մեսրոպ-
եան հոգեւոր նոր տաճարում: Հայ ժողովուրդը միակամ եւ միահամուռ ծառացաւ եկտր
բռնակալի դէմ: «**ԺՈՂՈՎԵՑԻՆ ԶԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ, ՇԻՆՍԿԱՆԱՆՑ ԵՒ
ՍԶՍԱՆՑ, ԶԲԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ԶՄԵՆԱԿԵՑԱՆՑ, — պատմում է Եղիշեան, — ԵՐԵՒԵՑԱՆ
ԱՄԵՆԵՔԵԱՆ ԶԻՆԵԱԼՔ ԵՒ ՍԱՀԱՒԱՐՏԵԱԼՔ, ՍՈՒՐ ԸՆԴ ՄԷՋ ԵՒ ՎԱՀԱՆ Ի ԶԵՌՈՒՆ
ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԱՐԱՆՑ ՔԱԶՍՑ, ԱՅԼ ՆԱԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԱՌՆԱԿԱՆԱՆՑ, ՊԱՏՐԱՍՏ Ի ՍՊԱՆԱ-
ՆԵԼ ԵՒ Ի ՄԵՌԱՆԵԼ»**»:

Այսպէս զիմաւորեց հենց ինքը՝ հայ շինական ժողովուրդը, որի շարքերում այդ
ժամանակ չկային հայ նախարարներ եւ իշխաններ, որոնք մոգերի ուղեկցութեամբ եւ
Պարսից զօրերի հետ գալիս էին Հայաստան, ազգուրացի եւ ուխտադրուծի զիմակով սե-
ւաւորում: Իր իշխանաւոր տէրերի կեղծուրացութեան անգիտակ, հայ շինական ժողո-
վուրդը սկիզբը դրեց Բագրեւանդում ազգային-ժողովրդական զիմաւորութեան, ազգային-
ազատագրական մեծ պատերազմին, որ սկզբնաւորուեց Բագրեւանդի Անգղ զիւղաւանում,
փառապատկուեց Աւարայրում եւ յաղթանակեց Նուարսակի դաշնագրութեամբ: Բագրե-
ւանդը հերոսական մարտակոչ էր: Բագրեւանդը միաժամանակ բարոյական մեծախորհուրդ
նշանակեց էր հայ ժողովրդի եւ Հայ Ազգային Եկեղեցու հոգեւոր-բաղաւական միասնակա-
նութեան: Բագրեւանդում հանդէս եկաւ ինքը, բուն ժողովուրդը, որին զլխաւորում եւ
առաջնորդում էր ո՛չ քաղաւոր, ո՛չ նախարար եւ ո՛չ իշխան, այլ այդ իսկ ժողովրդի
հարազատ եւ անդաւանան հոգեւոր հովիւր՝ Ղեւոնդ Նեքըր:

Բագրեւանդի ազգային-ժողովրդական այս հոյակապ ընդլնամբն սկիզբ էր առ-
նում այն հոգեզմայլ հերոսամարտը, որ առաքինութեան դպիւններով առլաւէս փառա-
զարդեց ու յաչս համայն աշխարհի անմահացրեց Հայաստանայց Առաքելական Եկեղե-
ցուն, որի ծոցից դուրս են եկել ազգային ազատագրական պայքարի պանծալի հոգեւոր
դէմքեր՝ Սահակ ու Թաքիկ Եպիսկոպոսներ, Արշէն ու Մուշէ Երեցներ, Սամուէլ ու Աբ-
րահամ Բահաններ, Քաջաշ սարկաւազներ եւ ա՛յլ առաքինազարդ կրօնաւորներ, որոնց
սուրբ յիշատակը յաւերժ խնկելի է հաւատացեալ հայ ժողովրդի հոգում:

Համաժողովրդական այս խանդավառութիւնը եւ բազարի վնասկանութիւնը անվե-
րապահօրէն ոգեւորել էր անյաղարհարելի նշանաբան-պատգամներ. «**ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՄՔ Ի
ՍՊԱՆԱՆԵԼ ԵՒ Ի ՄԵՌԱՆԵԼ, Ի ՀԱԼԱԾԱՆՍ ԵՒ Ի ՄԱՀ»**, «**ՔԱԶՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻԱՅՆ
ՄԵՌՏՈՒՔ, ԶԱՆՈՒՆ ԵՒ ԶՈԴԻՍ ԵՒԵԹ ԺԱՌԱՆԴԵՍՏՈՒՔ»**, «**ՄԱՀ ՈՉ ԻՄԱՏԵԱԼ ՄԱՀ
Է, ՄԱՀ ԻՄԱՏԵԱԼ՝ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ»**»:

Անձնուէր հայրենասիրութեան եւ ուխտապահութեան այս նուիրական դրօշակի
ներոյ ալեկոծուեց ու ծառացաւ ժողովրդական տարերային ալիքը, ի տես որոյ կեղծու-
րացութեան ֆոյր պատառեցին նաեւ բաշտամարտիկ նախարար Հայոց, փութանակի ձեռ-
նամուխ լինելով կազմակերպել ու ռազմականօրէն ղեկավարել վերահաս օրհասական գո-
տնմարտը սասանեան գոռոզ բռնակալի հետ:

451 բուլի վաղ զարնան, Արսազ գաւառի սահմաններում, Տղմուս գետի ափին, Աւարայր զիւղի մօտ տեղի ունեցաւ հակասամարտը:

«ԵՐԿԻՒՂ ԹԵՐԱՀԱՄԱՏՈՒԹԵԱՆ Է ՆՇԱՆԱԿ, ԶԹԵՐԱՀԱՄԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԵՔ Ի ՄԷՆՋ ՎԱՂ ՄԵՐԺԵՑԱՔ, ԸՆԴ ՆՄԻՆ ԵՒ ԵՐԿԻՒՂ ՓԱԽԻՑԷ Ի ՄՏԱՅ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ՄԵՐՈՑ» — այսպէս է մարտակոչում ֆաշարի հայ զօրաֆաշաց լաղր սպարապետն Հայոց, անմահ Վարդանն Մամիկոնեան՝ հակասամարտի նախօրեակին:

Ըստ Աւարայրի հերոսամարտի պատմիչի վկայութեան, «ՈՉ ԵՐԵՒԷՐ ԱՅՆՈՒՀԵՏԵՒ ԱՌԱՒԵԼ ՏԷՐՆ ՔԱՆ ԶԾԱՌԱՅ, ԵՒ ՈՉ ԱԶԱՏ ՓԱՓԿԱՅԵԱԼ ՔԱՆ ԶԳԵՂՁՈՒԿ ՎՇՏԱՆԵԱԼ, ԵՒ ՈՉ ՈՔ ՔԱՆ ԶՈՔ ՆՈՒԱԶԵՏԵԱԼ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷ, ՄԻ ՍԻՐՏ ՅՕԺԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՆԵՏՈՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ, ԾԵՐՈՑ ԵՒ ՏՂԱՅՈՑ»:

Սկսում է հակասամարտը: Ականատես պատմիչը հետեւեալ ձեւով է նկարագրում այն. «ԵՐԿՈՔԵԱՆ ԿՈՂՄԱՆՔՆ ԼԻ ՍՐՏՄՏՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ԴԱԶԱՆԱՅԵԱԼ ԶՕՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԻՐԵԱՐՍ ՅՐԱԶԱԿԷՐՆ ԵՐԿՈՔԵԱՆ ԵՒ ՍՄԲՈՒ ԱՂԱՂԱԿԷՐ ԵՐԿՈՑՈՒՆՑ ԿՈՂՄԱՆՑ, ԻՐԲԵՒ Ի ՄԷՋ ԱՄՊՈՑ ՇՓՈՔԵԼՈՑ, ՃԱՅԹՄՈՒՆՍ ԴՈՐԾԷՐ, ԵՒ ՀՆՁՈՒՄՆ ԶԱՅՆԻՑ ԶՔԱՐԱՆՁԱԽՍ ԼԵՐԱՆՑ ՇԱՐԺԷՐ: Ի ԲԱԶՄՈՒԹԵՆԷ ՍԱՂԱՒԱՐՏԻՑՆ ԵՒ Ի ՓԱՅԼՈՒՆ ՊԱՏԵՆԱԶԷՆ ՎԱՌԵԼՈՅՆ ԻՐԲԵՒ ՆՇՈՅԼՔ ՃԱՌԱԴԱՅԹԻՑ ԱՐԵԴԱԿԱՆ ՀՍԱՆԷՐՆ, ՆԱԵՒ Ի ԲԱԶՈՒՄ ՍՈՒՍԵՐՈՅՆ ՇՈՂԱԼ, ԵՒ Ի ՃՕՏԵԼ ԲԱԶՄԱՌՈՒՐՆ ՆԻԶԱԿԱՆ ԻՐԲԵՒ ՅԵՐԿԵՆՈՒՍ ԱՀԱԿԷՐ ՀՐԱԶԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՌԱՅԻՆ, ՔԱՆԶԻ Ո՞Վ ԻՍԿ Է ԲԱԽԱԿԱՆ ԱՍԵԼ ԶՄԵԾԱՄԵԾ ՏԱԴԷԱՊ ԱՀԱՒՈՐ ԶԱՅՆԻՑՆ, ՈՐՊԷՍ ԿՈՓԻՆԸՔ ՎԱՀԱՆԱՒՐԱՅՆ ԵՒ ՃԱՅԹՄՈՒՆԸ ԼԱՐԻՑ ԱՂԵՂԱՅՆ ԶԼՍԵԼԻՍ ԱՄԵՆԵՏՈՒՆ ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ ԽԼԱՑՈՒՑԱՆԷՐՆ... , «ԵՒ ՔԱՆԶԻ ԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ԷՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆ, ԾԱՂԱԿԱԼԻՑ ԴԱՇՏՔՆ ԴԱՌՆԱՅԻՆ ՅՈՐԴԱՀՈՍԱՆՍ ԱՐԵԱՆՑ ԲԱԶՄԱՑ»:

Ժողովրդական հիստանչ ու հոգեզմայլ հերոսամարտի օրհասական ժամին, ուխտագրում մարզպան՝ Վասակ Սիւնեցին դաւադրաբար նեղֆեց Հայոց բանակի միասնական հակաք եւ դաւաճանական հարուած հասցրեց հայ ֆաշարի հայրենասերների բիկունքին:

Դարեր անցան Աւարայրի մեծ հակասամարտից, սակայն երախտապարս ու երախտազէս հայ ժողովուրդն ու Հայաստանայց եկեղեցին չմոռացան երբեք «նորահաւ աշակաւոր» Վարդանանց ու Ղեւոնդեանց սխանչեղագործութիւնը, իրենց սրբածին հերոսների ֆաշագործութիւնը եւ հերոսածին սրբերի նահատակութիւնը:

Անյիշալար, բայց արդարամիտ ժողովուրդն Հայոց չմոռացաւ երբեք նաեւ ուխտագրում եւ ազգադաւ գործը Վասակ Սիւնեցու: Դարեր անց, ուման հայազն պատմաբաններից իզուր փորձեր կատարեցին «ֆաղափական իմաստութեան եւ դիւանագիտական օրջահայեցողութեան» դափնիներով պսակել Վասակեանց անարժան զուլիւր եւ արդարացնել նրանց, սակայն ունայն անցան այդ ջանքերը: Վարդանների եւ Ղեւոնդների դէմք մնաց պայծառ եւ յիշատակը՝ խնկելի, իսկ Վասակ անունը՝ հայ ժողովրդի յիշողութեան մէջ դրօշմուեց որպէս նշանակ ազգային դաւաճանութեան:

Ազգի եւ Հայրենիքի վարած կեանքի եւ մահուան հերոսական պայքարի ժամին, ո՞վ ոնրագործ յանդգնութիւնն ունի նեղֆելու ազգային միասնութեան հակաք, առաւել եւս դաւաճանօրէն հարուածելու՝ իրաւունքի, ազատութեան եւ արդարութեան անձնուէր մարտիկների բիկունքից, ժողովրդի անյիշալար հոգում անգամ կարեկցութեան զգացմունք չի վաւսակի եւ դաւաճանի սեւ կնիքը կ'ընդունի իր հակաքին:

Թե՛ Բագրեւանդի համաժողովրդական ընդվզումի եւ քե՛ Աւարայրի նուիրական հակասամարտի հերոսական օրերին, ո՞չ միայն բարոյական արճառու առաքինութեան, այլ եւ մարտական հրաշագործ անվեհերութեան կատարեալ ու անկրկնելի տպար հանդիսացաւ հայ կիներ, որպէս որդեսէր գորովագուր մայր, անձնուէր ու անդաւաճան ամուսին, հայրենասէր ու ռազմիկ հարազատ պայքարի ոգեւորող անմահ ֆոյր, անգամ՝ զենք ձեռքին իր հեծեսակային կեանքը ողջակիզող ազգանուէր մարտիկ:

Ոսկեծղիկն եղիւ իր հերոսական պատմութեան էջերում, մի անօրինակ գորովայից ու հոգեզմայլ սիրոյ խանդաղասնով գեղանկարելու հրաշակներով եւ հայ առաքինազարդ հերոսածին ու ինքնին հերոսասենչ «Տիկնայփ փափկասունք»ը: Համաշխարհային գրական-

նուրբան գոհարն են կազմում ազգը սիրող եւ ազգից սիրուած բանաստեղծ պատմագրի մարգարտաւոր էջերը, որ գորովայից ցնեւորեալով ոգուած մի սմանչելի օրհներգ է առա-
փինի կանանց:

Շուրջ 1500 տարի է անցել այդ յաւերժայուց սրբազան օրերից, սակայն երախտա-
գէտ Հայը չի մոռացել տակաւին եւ չի էլ մոռանայ երբեք Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց
դարաւերջանի հրաւազոր՝ հերոսունիների անմահ սխաւագործութիւնները, որ դեգերել են
միտք քանդաւառէ հայ քնարերգուները:

Օտար բռնակալի անագորոյն հալածանաց եւ աղէտաբեր արշաւին՝ հայ առնակներ
քէ առաքինուհին անա քէ ի՛նչպիսի անձնուէր առաքինութեամբ պատասխանեցին:

Աւարայրի դաւեսում հերոսական մահով ընկաւ ինքը՝ քաջամարտիկ սպարապետ
Հայոց իր անմահ զինակիցներով, իսկ հերոսամարտ հայ բանակը նախընտրեց նահանջել,
շարունակելու համար ազատագրական պայքար՝ նակասային պատերազմը վերածելով աւ-
խարհագորայինի, կազմակերպելով համաժողովրդական դիմադրութիւն: Ռազմա- քաղա-
քական պարտութիւն չէր այդ, այլ մարտական ուժերի վերադասաւորում՝ ուժաբափելու
եւ արմատամշելու սասանեան բռնակալութիւնը:

Եւ այդ լաւ զգաց յազկերեան քաղաքականութիւնը, փորձելով Բագրեւանդի ու
Աւարայրի հերոսականը ոգեւեշող Ղեւոնդեանց դաժան գերեվարութեամբ ու նահատակու-
թեամբ կոտորել հայ ժողովրդի բարոյական արիւթիւնը, ռազմական կորովն ու համաժո-
ղովրդական դիմադրութիւնը, որը ժամանակ անց, զլխաւորեց Մամիկոնեան տոմի մի
այլ քաջամարտիկ եւ իմաստուն զօրավար՝ Վահան Մամիկոնեանը:

Սակայն Սրբոց Ղեւոնդեանց նահատակութիւնը հանդիսացաւ հզօրագոյն աղբիւր եւ
խրան համաժողովրդական դիմադրութեան ծաւալման եւ հզօրացման:

Եւ սասանեան անուշի բռնապետութիւնը, անկարող լինելով յաղթահարել հայ ժո-
ղովրդի ընդհանրական անդուլ դիմադրութիւնը, հարկադրուած եղաւ քաղաքականապէս
նահանջել եւ Նուարսակի դաւանագրութեամբ նանայել Հայաստան աշխարհի ազգային ինք-
նօրէն վարչութեան իրաւունքը եւ խղճի, բխտոնեական կրօնի ազատութիւնը:

Բագրեւանդի դիմադրութիւնը, Աւարայրի նակասամարտը, Ղեւոնդեանց նահատա-
կութիւնը եւ Վահանեանց մահառումը պատկազարդուեցին հայ ժողովրդի բարոյական-
քաղաքական յաղթանակով:

Աւարայրի հերոսամարտը հոգեզմայլ-անհասանելի բարձունքն էր ազատագրական
մահառման — անա քէ ինչո՞ւ նա եղել է, կայ եւ կը մնայ առշուիտ ազգապանծ էջը
Հայ պատմութեան, հոգեզմայլ մի էջ, որ դարեւ անընդհատ ոգեւեշել եւ մխթարել է
հայազն սերունդներին եւ ազգային-քաղաքական առաքինութեան ուղիներն է պատգամել
Հայրենիքին, Ազգին եւ Եկեղեցուն:

✱

✱ ✱

Այսօր աշխարհիս ընդհանուր եւ խռովայոյզ արդի վիճակում, այլ եւ ազատա-
գրուած մեր Հայրենիքի եւ ազգանուէր հայ սերունդի հերոսական աշխատանքի, սեղծա-
գործութեան եւ մահառման այս պատմական վայրկեանին, Մենք բարոյական պարտք ու
պահանջ ենք զգում անսահման սիրոյ եւ երախտագիտութեան յիշատակը յաւերժացնել եւ
համազգայնօրէն տօնել ազգային-ժողովրդական եւ կրօնա-մշակութային մեծ ու նուիրա-
կան հերոսամարտի 1500-ամեակը:

Սրբանուէր այդ հերոսամարտի 1500-ամեակը պէտք է ազգովին նուիրագործել եւ
տօնակատարել յանուն վերջնական յաղթանակի այն անձնուէր զաղափարների, որոնց յաղ-
թանակի համար իրենց առաքինի կեանքը զոհեցին Վարդանանք եւ նահատակուեցան Ղե-
ւոնդեանք:

Միաձմեռ Սուրբ Տաճարս, Լուսաւորչանիմն Մայր Աթոռս եւ Ամենայն Հայոց
ազգրնիս Հայրապետներն են մեր օրերում եւս բարոյապէս խորհրդանշում այս անհետա-

նելի աստուածային ուժը, որ աշխարհի սիրով եւ սաղանդով երգել է ազգանուէր ու կրօնասէր բանաստեղծը.

«Գարեւ եկան, դարեւ անցան, էջմիածին,
Քո հիմն անշարժ ու անսասան, էջմիածին.
Չես ձեռակէտք դու մարդկեղէն ու առօրեայ,
Դու շողակաթ լուսոյ խորան, էջմիածին»:

Հաւասարիմ վարդանանց ու Ղեւոնդեանց քաջագործութեամբ եւ նահատակութեամբ նուիրագործուած սրբազան աւանդների, Միաձնաեջ Տանարիս ամբիօնից եւ Մայր Աթոռիս զանի բարձունքներից՝ Մենք յայտարարում ենք ի լուր եւ ի մխիթարութիւն բնաւ խարհում երջանկացած եւ Սփիւռնում տարագիր համայն հայ ժողովրդին, որ 1951 բուրբուն Բարեկենդանը յայտարարում է Աւարայրի հերոսական նակասամարտի եւ Ղեւոնդեանց նահատակութեան 1500-ամեակի համազգային-եկեղեցական տօն:

Համաժողովրդական կրօնական այդ մեծ օրը հանդիսանալու է անսահման երախտագիտութեան եւ ազնիւ զգացումների արտայայտութեան օր՝ վարդանանց ու Ղեւոնդեանց սուրբ յիշատակին:

Փա՛ռք հայրենական, ազգային եւ վեհիշխան Պետութեան, որը հաւասարազօր եւ ինքնիշխան անդամն է նուիրական եւ անպարտելի Սովետական Մեծ Նղբայրութեան:

Թող հաստատ մնայ հայ ժողովրդի հոգեհարազատ միասնութիւնը եւ ամբողջական միաձոյլ համակեցութիւնը հայ Բնաշխարհի հիւրընկալ ծոցում, որ նուիրական բաղձանքն է հայրենաբնակ երջանիկների եւ խարխիւսը փրկութեան ու երջանկութեան Սփիւռնի վաւախալիս տարագիրների:

Մաղբենք, որ աւելի ծաղկի եւ բարգաւանի հայ ազգային-հոգեւոր մեծարժեք մշակոյթը Մայր Հայրենիքում եւ Սփիւռնում, որ հարազատ արտայայտիչն է հայ սեղծագործող հոգու եւ անսպառ զանձն ու բարոյական շողկապը ողջ Հայութեան:

Յաւեհ անշարժ ու անսասան մնայ լուսոյ խորան Ս. էջմիածինը, որի ալեգարդ Գահակալը ի տուեջեան եւ ի գիշերի ձնկաշոք եւ ջերմեռանդ աղօթում է ամենաբարձրեան լին՝ աշխարհի խաղաղութեան եւ մարդկանց երջանկութեան համար:

Դ Է Ո Ր Դ Ջ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՆԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Գրեցաւ Կոնդակա Հայրապետական
Ի 1-ին Յունիսի 1950 ամի Փրկչական
Եւ ըստ տոմարիս Հայոց ՌՅՂԹ
Ի Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

(ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ՄԱՅԻՍ - ՅՈՒՆԻՍ, 1950)

